

مهر اصالت یونسکو برای صنایع دستی

دکتر عبدالحمید حاجی پور شوشتری

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

چکیده

جهان سوم) ایفا می‌کند. مهر اصالت سازمان یونسکو در خصوص صنایع دستی- که در صورت احراز شرایطی چون اصالت، هویت ملی، ابداع و نوآوری، رعایت جنبه های کاربردی و مسائل زیست محیطی و قوانین کار و حقوق مالکیت معنوی و نیز داشتن بازار مناسب به منظور تداوم تولید و حضور در بازارهای مقصد و در نهایت ارتقای کیفیت و بسط و توسعه صنایع دستی، اعطا گردیده و در راستای صیانت از کیان فرهنگی و هنری ملتهاست امری مهم و ممدوح و شایسته توجه و تاکید دست اندرکاران است.

مهر اصالت یونسکو که توسط دفتر بانکوک و با همکاری انجمن توسعه و ترویج صنایع دستی آسه آن (AHPADA) در سال ۲۰۰۱ در آسیا تأسیس شد، در سال

یکی از برنامه های بهبود بهره وری، ارتقای کیفیت محصولات است و کیفیت بالاتر، شرط لازم و کافی برای ارتقای بهره‌وری محسوب می‌شود. همان‌گونه که فعالیتهای اقتصادی پیوسته در حال توسعه است، انتظارات و نیازمندیهای مشتریان نیز در حال دگرگونی است. افراد همواره خواهان کیفیت بهتر هستند. امروزه اداره یک فعالیت اقتصادی، بیشتر به مسابقه کیفیت شباهت دارد و تسامح در کیفیت، به منزله نفی بقا و تداوم فعالیتهای اقتصادی است. از سوی دیگر صنایع دستی به‌عنوان بخشی مهم و تأثیرگذار در ساختار اجتماعی، فرهنگی، هنری و اقتصادی، نقش مهم و ارزنده‌ای در توسعه اقتصادی و فعالیتهای فقر زدایی کشورها (به ویژه

فصلنامه
علمی پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره شش و هفت
بهار و تابستان ۱۳۸۶

۱۵۵

۲۰۰۴ به بخشهای جنوب آسیا و آسیای مرکزی و از سال ۲۰۰۶ به شرق آسیا، آفریقا، اروپا و آمریکا تسری یافت. این برنامه اهدافی چون تداوم و تقویت دانش سنتی و مهارتهای هنری را که در نهایت به حفاظت و صیانت از تنوع فرهنگی ملتها (مناطق مختلف) منتج می شود، تعقیب می کند. ایران در اولین سال مشارکت خود در این برنامه بین المللی که در مهرماه سال جاری (۱۳۸۶) در شهر دوشنبه تاجیکستان برگزار گردید، شش مهر اصالت دریافت کرد. با توجه به اهمیت فرهنگی، هنری و اقتصادی موضوع، مقاله حاضر تلاشی در جهت معرفی بیشتر و تبیین این مهر محسوب می شود.

■ واژگان کلیدی:

صنایع دستی، یونسکو، مهر اصالت، اجلاس تاجیکستان

■ مقدمه

کیفیت مقوله ای است که امروزه توجه بسیاری را به خود جلب کرده و تولیدکنندگان، توزیع کنندگان و مصرف کنندگان آن را نقد، تحلیل و درباره آن اظهار نظر می کنند برخی معتقدند کیفیت مفهومی گنگ و نامأنوس دارد و نمی توان برای آن تعریف و استاندارد مشخصی تعیین و تبیین نمود و برخی نیز تطابق محصول نهایی با استانداردهای کیفی را مترادف با تعریف کیفیت تلقی می کنند و گروهی نیز معتقدند کیفیت به معنی تطابق خواسته مشتری با محصول نهایی است. صرف نظر از نوع و شکل تعریف، باید اذعان داشت که توجه به کیفیت در زندگی روزمره و بازار پررقابت امروز امری اجتناب ناپذیر و شایسته تأمل است چرا که کیفیت، محدود به

محصول نیست و مفهومی وسیعتر و عمیقتر دارد و علاوه بر کیفیت محصول، واژگانی چون کیفیت زندگی، کیفیت کاری، کیفیت خدمات و پشتیبانی و... پیوسته مورد توجه و استفاده قرار می گیرد. این است که در جهان رقابتی امروز، کیفیت، پیش نیاز ضرور در تلاشها و نبردهای تجاری است و غفلت از آن باعث افت محصول، کاهش حضور در بازار، تقلیل بهره وری و سودآوری و مآلاً عقب نشینی در مقابل رقبا می شود.

کیفیت جزو فرهنگ تولید است و بر عنصر «رقابت آمیزی» دلالت دارد. پس باید تمهیدات لازم برای ایجاد، بسط و توسعه آن تهیه شود و اقدامات مقتضی برای توجه به موضوع کیفیت و اشاعه فرهنگ کیفیت گرای و نیز تغییر نگرش تولیدکنندگان به ویژه در عرصه های دارای فرهنگ بومی و سنتی صورت پذیرد.

برنامه مهر اصالت سازمان تربیتی، علمی، فرهنگی ملل متحد (یونسکو) در عرصه صنایع دستی^۱ که از سال ۲۰۰۱ با همکاری انجمن توسعه و ترویج صنایع دستی کشورهای عضو پیمان آسه آن^۲ (AHPADA)^۳ تأسیس و با توجه به موفقیت آمیز بودن طرح، متعاقباً به حوزه فعالیت یونسکو در کل جهان تسری داده شده، اقدامی میمون در حوزه صنایع دستی است و شایسته است با توجه به عضویت ایران در یونسکو و به تبع آن در این طرح بین المللی و تجارب حاصل از مشارکت در اجلاس منطقه ای سال ۲۰۰۷ کشور تاجیکستان و نیز اهمیت و خلاء زیادی که در ارتباط با کمیت - کیفیت - رقابت و حضور مؤثر در بازارهای مقصد و بالقوه جهانی وجود دارد، توجه کافی و وافی به این موضوع مبذول

گردد تا از این رهگذر هنرمندان و صنعتگران و دست اندرکاران صنایع دستی بتوانند با اخذ مهراصالت برای مصنوعات تولیدی خود، ضمن بهره‌گیری از امکانات و تسهیلات مربوط، زمینه حضور و تداوم فعالیت در بازارهای جهانی را فراهم و تقویت نمایند.

۱. تعریف مهراصالت یونسکو

مهر اصالت، گواهینامه‌ای است که یونسکو و دفترهای فرهنگی - هنری منطقه‌ای مشترکاً برای حفظ، احیا و تداوم فعالیت حرف و ارزشهای بومی و سنتی، به صنایع دستی اصیلی اعطا می‌کند که هنرمندان و صنعتگران با مهارت‌های حرفه‌ای، الگوها و مفاهیم سنتی را ابداع و نوآوری نمایند.

تصویر ۱ - نمونه مهر اصالت/ماخذ: انتشارات یونسکو

۲. سابقه موضوع و فعالیت‌های منطقه‌ای

دغدغه مسوؤلان صنایع دستی آسیا در خصوص تمهید شرایط ماندگاری و حفاظت از شیوه‌های سنتی و حرفه‌ای صنایع دستی باعث شد تا مذاکرات مربوط از سال ۲۰۰۰ با بخش فرهنگی سازمان یونسکو آغاز و مآلاً به تأسیس «برنامه مهراصالت یونسکو برای صنایع دستی» منتج شود. این برنامه برای اولین بار در سال ۲۰۰۱ با مشارکت یونسکو (دفتر بانکوک)^۴ و انجمن توسعه و ترویج صنایع دستی آسه آن به عنوان دفتر منطقه‌ای جنوب شرق آسیا آغاز و متعاقباً به سایر بخشهای آسیا و کل در جهان تسری داده شد.

۳. دفترهای منطقه‌ای

و کشورهای عضو قاره آسیا

در حال حاضر سی کشور آسیایی در برنامه مهر اصالت عضویت دارند. توزیع جغرافیایی کشورهای مذکور در دفترهای منطقه‌ای آسیا به شرح زیر است:

بخشهای منطقه‌ای	کشورهای عضو	سازمانهای همکار یونسکو در منطقه
جنوب شرق آسیا	برونئی - کامبوج - اندونزی - لائوس - مالزی - میانمار - فیلیپین - سنگاپور - تایلند - تیمور و ویتنام	AHPADA انجمن توسعه و ترویج صنایع دستی آسه آن
آسیای مرکزی	افغانستان - ایران - قزاقستان - قرقیزستان - پاکستان - تاجیکستان - ترکمنستان و ازبکستان	CACSA انجمن حمایت و پشتیبانی از هنرهای آسیای مرکزی
جنوب آسیا	بنگلادش - بوتان - هندوستان - نپال - مالدیو و سریلانکا	CCI شورای صنایع دستی هندوستان
شرق آسیا	چین - کره شمالی - ژاپن - مغولستان و کره جنوبی	NCAEA انجمن هنرهای ملی شرق آسیا

ماخذ: انتشارات یونسکو

۴. اهداف مهراصلت

از طریق ارتقای سطح طراحی و بازاریابی و توسعه بازارها و صیانت از حقوق مالکیت فکری به تولیدکنندگان صنایع دستی ارائه نماید.

الف) تأمین بازار و فرصتهای تجاری جهت حصول

اطمینان از تداوم حضور و فعالیت صنایع دستی

مهراصلت با توجه به اهمیت صنایع دستی در اقتصاد محلی و نقش مهم آن در فعالیتهای فقرزدایی، ایجاد بازارهای جدید به منظور دستیابی به شبکه پیشرفته ارتباطی تولیدکننده و خریداران، و نفوذ در بازارهای مقصد را از طریق مشارکت در نمایشگاههای تجاری تعقیب می کند.

ب) ایجاد استانداردهای لازم برای اقلام صنایع دستی

کیفی و برتر

یونسکو قصد دارد از طریق اعطای مهراصلت، به مکانیسم کنترلی دقیق برای استانداردهای مربوط به کیفیت عالی اقلام صنایع دستی دست یابد تا از این رهگذر، اطمینان حاصل شود که خریدار با خرید صنایع دستی دارای مهراصلت به اقلام فرهنگی و اصیلی که در تولید آنها مسائل زیست محیطی و قوانین کار و کارگر رعایت شده باشد، دست یافته است.

ج) ترغیب به ابداع و نوآوری

در جایی که مهراصلت یونسکو، تداوم و توسعه مهارتهای حرفه ای و سنتی را تعقیب و از ابداع و نوآوری حمایت می کند، بستر لازم برای بقا و حفاظت از صنایع دستی دارای بازار مطمئن در زندگی مدرن امروزی فراهم می گردد.

د) ارائه آموزش و خدمات حمایتی

مهراصلت یونسکو در نظر دارد به وسیله برگزاری کارگاههای آموزشی و ظرفیت سازی، مساعدت لازم را

۵. مزایای مهراصلت

مزایای مهراصلت یونسکو برای تولیدکننده ای که موفق به اخذ مهر می شود عبارت است از:

الف) گواهی ارتقا (ترفیع نامه)

هر کالا که موفق به اخذ مهراصلت شود، گواهینامه ای دال بر ارتقای کیفیت و ممتاز بودن آن دریافت می کند که می تواند به عنوان مدرکی مبنی بر تأیید کیفیت اصالت محصول تلقی شود.

ب) مشارکت در نمایشگاههای فرهنگی و بازرگانی

صنعتگرانی که موفق به اخذ مهراصلت شوند، می توانند اقلام تأیید شده را به منظور معرفی در نمایشگاههای سالیانه یونسکو و نیز نمایشگاههای بازرگانی عرضه نمایند. همچنین از مشورتهای لازم درباره نحوه مشارکت در نمایشگاههای تجاری نیز برخوردار خواهند شد.

ج) بازاریابی و توسعه بازار

تولیدکنندگان اقلام تأیید شده می توانند از مزایای مربوط به بازاریابی و ارتباطات به عمل آمده یونسکو و شرکای فرهنگی - هنری منطقه ای آن استفاده نمایند؛ به عنوان مثال چاپ و انتشار بروشور، کاتولوگ و برچسب محصول به زبانهای مربوط از سوی یونسکو، به معرفی مطلوب آنها و استفاده از فعالیتهای بازاریابی منجر خواهد شد.

د) معرفی در سایت و مزیت تجارت الکترونیک

تمام اطلاعات مربوط به ارقام تأیید شده به همراه اطلاعات سازنده و تولیدکننده آنها از طریق سایت دفترهای منطقه ای یونسکو جهت ایجاد ارتباط مستقیم خریداران و ارائه سفارش به آنها در اختیار خریداران مشتاق قرار خواهد گرفت.

ه) آموزش و ظرفیت سازی:

یونسکو برای مساعدت به صنعتگرانی که موفق به اخذ مهراصالت شده اند، کارگاههای آموزشی طراحی، بازاریابی و شیوه های پشتیبانی- در سطوح ملی و منطقه ای- برگزار می کند.

و) حقوق مالکیت معنوی و حق کپی برداری

یونسکو به منظور ثبت آثار هنرمندان و صنعتگرانی که ارقام صنایع دستی آنها مهراصالت اخذ کرده اند، نزد سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO) اقدام خواهد نمود تا از این رهگذر حقوق معنوی صنایع دستی تأیید شده به نام سازنده آنها ثبت شود.

۶. مراحل قانونی جهت دریافت مهراصالت

مراحل اداری جهت دریافت مهراصالت ۳ مرحله دارد:

الف) تکمیل فرمهای مربوط و ارسال آنها به همراه اثر مورد نظر به مناطق ذیربط

تولیدکنندگان صنایع دستی و یا دارای خط تولید از کشورهای عضو، باید نسبت به تکمیل فرم و ارسال آنها به همراه آثار خود ظرف مهلتهای مقرر برای مناطق مختلف اقدام نمایند.

ب) بررسی و داوری

هیأت داوران یونسکو در ماه سپتامبر هر سال آثار رسیده را بررسی و داوری می کند و به مصنوعات که استانداردهای دریافت مهراصالت داشته باشند مهر مزبور را اعطا می نماید.

ج) پاداش و جایزه

آثاری که موفق به اخذ مهراصالت می شوند، در اول اکبر هر سال تعیین و اعلام می شوند. اعطای مهراصالت اعم از نوع و تعداد آنها در صلاحیت هیأت داورانی است که از طرف یونسکو یا دفترهای منطقه ای آنها تعیین می شوند و ممکن است هر سال تغییر کنند. هنرمندانی که آثار آنها تأیید شود، از مزایای مهر (مندرج در بند ۵) برخوردار می شوند.

۷. ملاک ها و معیارهای داوری

محصولی که مهراصالت دریافت می کند، درجه بالای هنری دارد و به عنوان یک مصنوع برجسته باید در میان تولیدات هنری شاخص باشد. هیأت منتخب بین المللی که از طرف یونسکو تعیین و مسؤولیت بررسی و قضاوت درباره مصنوعات را برعهده دارد، با توجه به شش معیار زیر مصنوعات را ارزیابی می کند.

الف) درجه عالی کیفیت

درجه عالی کیفیت و استانداردهای حرفه ای و مهارتی باید در مصنوع متجلی باشد. استفاده از مواد اولیه مرغوب، تکنیکهای عالی و استاندارد و توجه ویژه به اجزا و مراحل ساخت نیز باید رعایت شود.

ب) اصالت

هویت فرهنگی و ارزشهای هنری و سنتی باید در

مصنوعات متبلور باشد. فرآوری مطلوب و مفاهیم فرهنگی و هنری یا روشهای هنری - سنتی نیز باید در محصول منعکس باشد.

ج) ابداع و نوآوری

مصنوعات متقاضی دریافت مهر باید در زمینه های طراحی و اجرا (تولید) ابداع، خلاقیت و نوآوری داشته باشند. ترکیب موزون مفاهیم سنتی و معاصر، بهره گیری از ابتکار و خلاقیت در زمینه طراحی، انجام مراحل ساخت و نحوه استفاده از مواد اولیه نیز از جمله مواردی است که در ارزیابی بدان توجه می کنند.

د) رعایت مسائل زیست محیطی

مواد اولیه مصرفی و نیز روشها و مراحل تولید نباید آثار مخرب زیست- محیطی داشته باشد. پس بهتر است از رنگهای طبیعی، الیاف طبیعی و مواد اولیه قابل بازیافت استفاده شود.

ه) قابلیت بازار (باب بازار)

مصنوعات مورد نظر باید موردپسند بازارهای بالقوه جهانی بوده و امکان بازاریابی داشته باشند. مضافاً اینکه ویژگیهایی چون کاربری مناسب، تناسب لازم بین قیمت و کیفیت و نیز دوام محصول، باید برای خریدار محرز باشد.

و) مسئولیتهای اجتماعی

تولیدکننده باید اطمینان داشته باشد که در هیچ یک از مراحل تولید، قانون کار و حقوق هیچ کس را به صورت انفرادی و یا گروهی تضییع نکرده باشد.

با توجه به مراتب مذکور می توان گفت مصنوعی که موفق به کسب مهراصالت می شود، بعنوان یک محصول

با درجه کیفیت عالی شناخته می شود که در بین محصولات همتراز و مشابه خود ممتاز و برجسته است.

۸. شرایط و مقررات برنامه مهراصالت

۱. مهراصالت هر سال یکبار به وسیله سازمان تربیتی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) با مشارکت همکاران منطقه ای اعطا می شود.

۲. صنعتگران تولیدکننده به صورت انفرادی، گروهی، تعاونی و آژانسها و صاحبان کسب و کار از بخش خصوصی که دارای حجم مناسبی از اقلام و یا خط تولید مصنوعات صنایع دستی هستند، مشمول طرح بوده و می توانند در این خصوص اقدام نمایند.

۳. متقاضی باید در یکی از کشورهای عضو و مشارکت کننده، اقامت دائم داشته باشد.

۴. صرفاً مصنوعات صنایع دستی مشمول طرح هستند (تعریف صنایع دستی در آخر مقاله آورده می شود) بنابراین اقلامی که صرفاً جنبه هنری دارند و از دید یونسکو در چارچوب تعریف صنایع دستی نمی گنجد، مشمول طرح نمی شوند.

۵. محصولاتی که بدون تکمیل و ارسال فرم اطلاعات مربوطه ارائه شده باشند ارزیابی و داوری نمی شوند. (انجام تشریفات اداری بموقع الزامی است).

۶. گواهی مهراصالت فقط برای همان محصول یا خط تولیدی که مهر را کسب کرده معتبر است و برای سایر محصولات سازنده یا خط تولید معتبر نیست.

۷. اعتبار مهراصالت یونسکو سه سال است و در صورت تداوم فعالیت سازنده یا خط تولید و رعایت

ویژگیهای مربوط قابل تمديد است. در صورت عدم تأييد مراتب از سوی توليد کننده، اطلاعات محصول از سايت يونسكو حذف و ساير مزايای نيز متوقف می گردد.

۸. مهرباصالت برای اهداف توسعه‌ای به تعداد نامحدود قابل صدور است.

۹. مصنوعاتى که جهت کسب مهرباصالت ارائه می‌شوند، صرف‌نظر از دریافت یا عدم دریافت مهر، جهت اهداف فرهنگى نگهدارى خواهند شد و فروش آنها میسر نیست.

۱۰. در صورت درخواست کتبى متقاضى، مصنوعاتى که موفق به کسب مهرباصالت نشوند به هزینه شخصى مسترد می گردد.

۱۱. حق کپى بردارى - حقوق مالکیت فکرى^۱ و ساير حقوق مربوط به توليد مجدد اقلام پذیرفته شده برای توليدکننده محفوظ می ماند.

۹. شرایط و مقتضیات برگ درخواست

الف) از آنجا که بررسی آثار توسط هیأت داوران

د) واریز یا ارسال هزینه بررسی و قضاوت به مبلغ

بیست دلار امریکا برای هر اثر. این مبلغ جهت پوشش

ردیف	نام کشور	تعداد آثار ارائه شده	تعداد آثار تایید شده
۱	ایران	۱۹	۶
۲	قزاقستان	۸	۲
۳	قرقیزستان	۴۵	۱۶
۴	تاجیکستان	۱۰	۲
۵	ازبکستان	۲۸	۱۱
۶	ترکمنستان	۷	-
جمع:		۱۱۷	۳۷

مهرباصالت يونسكو سال ۲۰۰۷ - تاجیکستان، مأخذ: نگارنده

از هجده اثر دیگر ایران شش اثر به شرح زیر حائز شرایط لازم برای دریافت مهر شدند.

ردیف	نام محصول	نام سازنده	استان	میانگین مکتسبه
۱	گلیم ورنی	آقای محمد آقایی	آذربایجان شرقی	۳/۶۰
۲	جعبه خاتم	آقای گلریز خاتمی	فارس	۳/۵۶
۳	تسبیح چوبی نقره کوب	آقای رضانظامی پور	آذربایجان شرقی	۳/۵۲
۴	گلیم قشقایی	خانم فاطمه محمدی کشکولی	فارس	۳/۳۲
۵	رومیزی قلمکار	آقای علیرضا بطلانی	اصفهان	۳/۲۸
۶	ظرف ملیله نقره کاری	آقای مجید محرر	زنجان	۳/۱۶

جدول ۳، مأخذ - نگارنده

جدول طبقه‌بندی صنایع دستی براساس مواد اولیه مصرفی و کشور متبوع

ردیف	نوع	درصد	کشور
۱	منسوجات	۲۷٪	قزاقستان، قرقیزستان، ازبکستان، ایران
۲	الیاف طبیعی	-	
۳	سفال و سرامیک	۲٪	تاجیکستان، ازبکستان
۴	چوب	۵٪	ایران، قزاقستان، ازبکستان، قرقیزستان
۵	سنگ	-	
۶	فلز	۲٪	قرقیزستان، ایران
۷	سایر	۱٪	تاجیکستان

جدول ۴، مأخذ: نگارنده

تصویر ۳، گلیم ورنی آذربایجان شرقی
مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

تصویر ۲ - تابلو معرقتی منبت، مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

تصویر ۴، جعبه خاتم فارس

تصویر ۵، تسبیح چوبی نقره کوب آذربایجان شرقی
مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

هزینه‌های مربوط به مراحل برگزاری اجلاس و داوری و نیز هزینه برگزاری نمایشگاه‌های مرتبط صرف خواهد شد.

هـ) هزینه ارسال و بسته بندی فرمها و آثار برعهده متقاضی است. ضمناً جمله «نمونه ارسالی برای مهراصالت یونسکو» و «فاقد ارزش تجاری» باید به وضوح روی بسته بندی حک شود تا از اعمال هزینه‌های غیر ضرور گمرگی جلوگیری شود.

و) آثار باید بسته بندی مناسب داشته باشد. بدیهی است آثاری که در اثر نداشتن بسته بندی مطلوب، بشکنند یا صدمه ببینند، ارزیابی و داوری نمی‌شوند.

■ اجلاس تاجیکستان در سال ۲۰۰۷

در اجلاس اخیر مهراصالت یونسکو که از تاریخ ۲۴ لغایت ۲۷ سپتامبر ۲۰۰۷ در شهر دوشنبه پایتخت تاجیکستان و با حضور شش کشور ایران، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان (بدون مشارکت پاکستان و افغانستان) به عنوان اعضای دفتر منطقه ای آسیای مرکزی برگزار گردید، ۱۱۷ اثر طبق جدول زیر ارزیابی گردیده و از میان آنها تنها ۳۷ اثر مهراصالت را دریافت کردند.

از کشور ایران نوزده اثر ارائه شده بود که از آن میان، تابلو معرّق منبّت آقای حمیدرضا مهرپرور از استان مازندران با طراحی استاد فرشچیان به دلیل کار هنری بالا و نفاست آن خارج از صلاحیت برنامه و اجلاس (Over Qualified) شناخته شد و از بررسی و داوری باز ماند. شایان ذکر است طبق آیین نامه اقلامی که صرفاً

۱. تعریف صنایع دستی

از نظر یونسکو مصنوعات، صنایع دستی تلقی می‌شوند که کاملاً با دست یا به کمک ابزار دستی ساخته شده باشند. دخالت ابزارهای ماشینی در تولید مصنوعات دستی تا آنجا پذیرفته است که حضور مستقیم دست یا نیروی انسانی را در تولیدات مربوطه نفی نکند (انتشارات یونسکو، ۲۰۰۶: ۴). از دیگر ویژگیها این است که اقلام باید از مواد اولیه طبیعی تهیه شوند و به تعداد نامحدود قابل تولید باشند. این قبیل مصنوعات می‌توانند زیبا، ابتکاری، هنری یا مصرفی بوده و ضمن توصیف مفاهیم فرهنگی - هنری دارای جنبه‌های تزئینی، سنتی، مذهبی، اجتماعی و یا سمبل‌های معنی‌دار و پرمفهوم باشند.

در ذیل فهرست تعدادی از مواد اولیه طبیعی مورد نظر یونسکو و صنایع دستی که می‌توانند از آنها تهیه شوند،

تصویر ۷، رومیزی قلمکار اصفهان
مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

تصویر ۶، گلیم قشقایی فارس
مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

تصویر ۹- سفال سمنان، مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

تصویر ۸، ظرف ملیله نقره کاری زنجان، مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

تصویر ۱۱- زری بافی اصفهان، مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

تصویر ۱۰- تابلو قلم زنی اراک، مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

هنری باشند و یا جنبه موزه‌ای و کلکسیونی داشته باشند، خارج از صلاحیت برنامه و ارزیابی بوده و در جلسه مطرح نمی‌شوند. ضمن اینکه دفتر منطقه‌ای یونسکو گواهی‌ای دال بر هنری بودن آن صادر نموده و به عنوان گزارش دلیل عدم پذیرش اثر به کشور متقاضی اعلام می‌گردد.

هیأت داوران یونسکو ملاک قبولی اثر در آزمون مهراصالت را طبق آیین نامه کسب میانگین عدد سه و یا بالاتر می‌داند منوط به اینکه در هیچ یک از فاکتورهای ارزیابی، اثر مورد نظر عدد صفر یا یک کسب نکرده باشد. هریک از پنج داور به مواردی چون: کیفیت^{۱۱} اصالت^{۱۲} ابداع و نوآوری^{۱۳} قابلیت بازار^{۱۴} زیبایی^{۱۵} توجه می‌کنند و در برگه‌های چاپی و رسمی - که به تصویر و نام اثر و کشور سازنده مزین است- در مقابل موارد مذکور از صفر تا پنج نمره می‌دهند^{۱۶} و در صورت احراز میانگین سه، آن را حائز شرایط اولیه برای اخذ مهراصالت، تعیین نموده و رأی نهایی را در روز پایانی اجلاس پس از مقایسه اقلام و ارزیابی مجدد مصنوعات و مذاکره داوران با یکدیگر اعلام می‌کنند.

به اقلامی که به میانگین عدد سه نایل شوند ولی در یک ردیف از یک ورقه ارزیابی نمره صفر یا یک کسب کنند یا معدل کلی آنها کمتر از سه باشد، مهراصالت تعلق نمی‌گیرد و ضمن تعیین و انعکاس ایرادات موردنظر، از متقاضی می‌خواهند که پس از اصلاح مورد یا موارد مزبور^{۱۷}، مجدداً اثر را برای داوری سال بعد ارائه نماید.

تصویر ۱۲، قلمکار اصفهان
مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

تصویر ۱۴ - سرامیک مازندران

تصویر ۱۳ - سرامیک تهران

تصویر ۱۶ - سرامیک تبریز

تصویر ۱۵ - کفش چرمی زنجان

تصویر ۱۸ - الیاف طبیعی بام (لیف درخت خرما)

تصویر ۱۷ - شیشه تهران

مأخذ: آرشیو سازمان صنایع دستی ایران

فصلنامه
علمی پژوهشی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره شش و هفت
بهار و تابستان ۱۳۸۶

۱۶۸

تصویر ۱۹ - اشیاء سفالی و پوتین

تصویر ۲۰ - روسری های تلفیقی

تصویر ۲۱ - عروسکهای نمادی

تصویر ۲۲ - اشکال نمادین

مأخذ: نگارنده"

■ طبقه‌بندی صنایع دستی تأیید شده

برای مهراسالت

طبق اذعان هیأت داوران اغلب مصنوعاتی که از کشور ایران ارائه شده بود، دارای کیفیت مطلوب، اصالت و ماهیت و هویت صنایع دستی بودند لیکن به دلیل عدم آشنایی هنرمندان و صنعتگران صنایع دستی و تکیه بر ارسال اقلام کیفی و درجه ممتاز، دوازده اثر از آثار ارسالی موفق به دریافت مهراسالت نشدند و این در حالی اتفاق افتاد که در بسیاری موارد حتی مصنوعات تأیید نشده ما از محصولات تأیید شده سایر کشورها برتری داشت اما اشکالاتی چون عدم تعیین دقیق جنبه کاربردی محصول، نداشتن دسته و دستگیره یا دهانه مناسب، ارائه قیمت بر اساس مترای یا اوزان و نه قیمت واحد محصول، عدم رعایت ترکیب موزون در استفاده از رنگها و... باعث عدم کسب توفیق برای آثار مزبور گردید.

از طرف دیگر، اقلام کوچک و ارزان قیمتی چون روسری و شال ابریشمی و نمادی با رنگبندی و طراحی و تلفیق جالب، عروسکهای نمادین برخی کشورها، جواهر آلات بدلی و سفالینه‌هایی که با رعایت ابداع و نوآوری و قابلیت ارائه به بازارهای خارجی، در نهایت سادگی و ملحوظ داشتن جنبه کاربردی مشخص، ساخته و پرداخته و ارائه شده بودند، به راحتی مهراسالت دریافت کردند. بنابراین می توان گفت قیمت و کیفیت بالا، شکل یا اصیل بودن اثر به تنهایی ملاک موفقیت نیست و به جنبه‌هایی چون رقابت پذیری، بازار داری و کاربری مصنوع نیز باید توجه کرد.

تصاویر زیر که مربوط به اشیاء تهیه شده از نماد در اشکال پروانه، کفشدوزک، لاک پشت و قورباغه و نیز عروسکهای نمادی به شکل دختر و پسر یا بابانوئل است و کوسن، متکا (نازبالش) و پوتین^{۱۸} گلدوزی شده و اقلام سفالی به عنوان آلات موسیقی سنتی (فولکلور) از جمله آثاری هستند که در اجلاس مزبور مهر اصالت گرفتند.

نتیجه گیری

مهراصلت یونسکو گرچه اقدامی فرهنگی- هنری است، با عنایت به عوامل مهم و مؤثر در داوری نظیر نوآوری کاربرد و قابلیت عرضه و فروش در بازارهای جهانی، در کنار مختصاتاتی چون اصالت، مسائل زیست- محیطی و رعایت قانون کار، رازماندگاری و پایداری محصولات و بهینه سازی شیوه و مکانیسم طراحی و تولید را از طریق ارتباط با بازارهای جهانی تعقیب و هدایت می کند و در حقیقت قصد دارد ضمن تکیه بر اصالتها و مفاهیم هنری، سنتی، باستانی، قومی و منطقه ای، هنرمندان و صنعتگران را به عنوان متولیان امور تولیدی آثار مادی فرهنگ معنوی و مصنوعات فرهنگی و هنری صنایع دستی به گونه ای ترغیب و تشویق نماید تا ضمن پاسداشت حریم ارزشهای اصیل هنری، به ابداع و خلق آثاری همت گمارند که با لحاظ جنبه کاربری آن در زندگی روزمره انبای بشر و رعایت قدرت خرید ملت‌های مختلف، مشکل بازار این قبیل مصنوعات را نیز مرتفع و علاوه بر صحنه فرهنگی، گامی مثبت در عرصه معیشتی پایدار^{۱۸} برای قشری شریف، نجیب، خلاق و ساعی که عمدتاً با راز و رمز آثار خود، گذشته را با حال و حال را با آینده پیوند می دهند بردارد.

پی نوشت‌ها:

۱. The United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) Seal of Excellence Programme For Handicraft
۲. (جامعه کشورهای جنوب شرقی آسیا)
ASEAN: Association Of South - East Asian Nation
۳. AHPADA: ASEAN Handicrafts Promotion And Development association
۴. UNESCO Office Bangkok
۵. اثر هنرهای کاربردی، عبارت است از یک اثر هنری، با خصوصیات کاربردی یا اثری که در یک کالا متبلور شده است؛ اعم از اینکه به طریق دستی یا صنعتی تولید شده باشد. (بند ۲۵ ماده ۴ پیش نویس لایحه مربوط به حقوق مالکیت ادبی و هنری).
۶. اثری که با همکاری دو یا چند پدیدآورنده به وجود آمده باشد و کار یکایک آنان جدا و متمایز نباشد، اثر مشترک نامیده می شود و حقوق ناشی از آن حق مشاع پدیدآورندگان است. (ماده شش قانون حمایت حقوق مؤلفان مصنفان و هنرمندان).
۷. شامل حقوقی است که به صاحب آن اجازه می دهد از منافع و شکل خاصی از فعالیت یا فکر انسان منحصرأ استفاده کند. این حقوق دارای ارزش اقتصادی و داد و ستد است ولی موضوع آنها شیء معین مادی نیست.
۸. OVER QULIFIED شامل مصنوعات است که دارای درجه هنری بالا بوده و عمدتاً کاربرد موزه ای یا فرهنگی دارند و عموم مردم توانایی و تمایل خرید آنها را ندارند.
۹. اعم از کیفیت مواد اولیه، ابعاد و شکل ظاهری محصول، مهارتهای حرفه ای و مراحل نهایی ساخت و پرداخت مصنوعات.
۱۰. محصول باید در رشته کاری خود اصیل و دارای هویت و مفاهیم باشد مضافاً اینکه الهام بخش بوده و ارزشهای بومی در آن متبلور باشد.
۱۱. ابداع و خلاقیت در مصنوعات متجلی باشد. دقت و توازن در تلفیق و ترکیب مفاهیم سنتی و ملزومات معاصر در آن رعایت شده باشد.

۱۲. محصول باید قابلیت رقابت و عرضه در بازارهای جهانی را داشته باشد و علاوه بر رعایت تناسب بین قیمت و کیفیت از دوام لازم نیز برخوردار باشد.

۱۳. زیبایی شامل شکل ظاهری، تناسب رنگبندی، وزن و ابعاد، ساختار - تکنیک و همچنین رعایت مسائل مربوط به قوانین کار و کارگر و مسائل مربوط به محیط زیست.

۱۴. ردیفهای بارم گذاری داوران عبارت است از:

شرح	عالی	خوب و بالاتر از متوسط	متوسط	ضعیف	خیلی ضعیف	قتلان یا کمبود اطلاعات
بارم	۵	۴	۳	۲	۱	۰

۱۵. مصنوعات شیشه و سرامیک استان تهران، سفال استان مازندران، زری بافی استان اصفهان و قلمزنی استان مرکزی مشمول این نوع ارزیابی واقع شدند.

۱-۱۵. «کاربرد» اقلام شیشه ای علی رغم تأیید کیفیت آنها به میانگین لازم دست نیافت و از ناحیه دسته و دهانه مورد ایراد واقع شدند.

۲-۱۵. سرامیکها علی رغم احراز میانگین بالا، در ردیف های مربوط به «ابداع و نوآوری» و «قابلیت بازار» و «زیبایی» به دلیل ایرادات شکلی و ساختاری پذیرفته نشدند.

۳-۱۵. اقلام زری بافی علی رغم تأیید کیفیت، زیبایی و طراحی (نوآوری) به دلیل قیمت بالا (اشکال بازاریابی) و عدم اجماع در خصوص کاربری آنها، رد شدند.

۴-۱۵. گلیم و احرامی استان سمنان به دلیل استفاده از رنگهای ناموزون و غیر متجانس مورد اقبال قرار نگرفتند.

۵-۱۵. تابلوی قلمزنی استان مرکزی علی رغم تأیید کیفیت مطلوب و نوع کاربری (دکوری) به دلیل عدم تجانس و توازن لازم با قاب دور آن، پذیرفته شد و هر پنج رشته مشمول «اصلاح و ارائه مجدد» تشخیص داده شدند.

۱۶. پوتین تهیه شده از نمده به منظور استفاده در مناطق سردسیر با گلدوزی رنگی نمدين.

۸. Sustainable Livelihoods

■ فهرست منابع

۱. صفایی سید حسن، دوره مقدماتی حقوق مدنی، جلد اول، تهران: نشر میزان، ۱۳۷۹.

۲. کاتوزیان ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی اموال و مالکیت، چاپ دهم، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۴.

۳. معین محمد، فرهنگ فارسی.

۴. میرحسینی سیدحسن، مقدمه ای بر حقوق مالکیت معنوی، چاپ دوم، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۵.

- World Intellectual Property Organization, Invention means a solution to a specific problem in the field of technology, Geneva, 2002.

- National Productivity Board, Quality Tales, Singapore, 2003.

- WIPO, International Trade Center, Exchanging Value, Negotiating Technology Licensing Agreements, A Training Manual, Geneva, 2005.

- WIPO publication Inventing future, An Introduction to Patents for Small and Medium sized Enterprises, Geneva, 2005.

- UNESCO Publication, Seal of Excellence for Handicrafts, Paris, 2006.

- WIPO Publication, Intellectual property and Traditional Cultural Expressions Folklore, Geneva, 2006.

فصلنامه
علمی پژوهشی
انجمن علمی
فروش ایران
شماره شش و هفت
بهار و تابستان ۱۳۸۶